

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

—
Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«Idjtihad» Constantinople

—
Téléph : 20865

xxviième ANNÉE

1 Juillet 1932

İÇTİHAAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 348

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdı

5 liradır

ADRES

—
Cıgaloğlunda İctihad Evi

—
Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi yedinci sene

1 Temmuz 1932

CİHANIN ŞİMDİKİ İNKİŞAFI

HAYALLAR VE HAKİKATLAR

Büyük hakim Dr. Gustave Le Bon un son eserlerinden Türkçeye tercemesi basılmaya başlamış olan bu çok mühim kitapdan :

[Maba'it]

Ba'zı meşhur âlimler bu mevhumelerin kurbanı oldular. Büyük kimyaker William Crookes, her gün önünde tecessüm eden bir tayf ile bir çok aylar beraber yaşamış olduğunu te'min ediyor.

Meşhur İngiliz fizique şinâsı Lody bir kiliab neşr etti, ki bunda, muharebede ölen oğlu Raymond un ahrette sürdüğü hayata dair bir çok tafsilat veriyor. Meşhur Psychologia şinâs Richet bir «Medium»[*]un vücudundan miğferli bir muharibin çıktığını gördüğünü ve bunu uzun uzadıya tedkik etmiş olduğunu te'min ediyor.

Bu gibi i'tikadlar gayri aklı [Irrationnel] havzaya dahil olduğundan münakaşa olunamazlar. Yeni bir dinin esaslarını tebliğ etmek üzere) Cebra'il) in Allah tarafından (Muhammed) e gönderildiğine kani' olan milyonlarca adamlar hiç bir mu'akaleden, hiç bir aklı muhakemedan müte'esir olamazlar. Gerek âlim, gerek cahil her mu'tekidin imanı, lâ yetezelzel kalır. Sırrî imanın da'iresinde akl ve muhakeme iktidarsızdır. Sırrî nin [«Mystique» in] da'iresine girer girmez âlimlerin ne kadar kolaylıkla vehm ü hayale kapıldıklarını, ben, muhtelif tecrübelerle bizzat gördüm.

* *

Temamen ilmi olan ba'zı mevzu'lar üzerinde bile inanganlık nâ mütenâhidir: İctihadların, fikirlerin, vaz'iyetleri kendilerine büyük bir şükûh veren ba'zı rical tarafından telkin olunması kâfidir. Pek az okur yazar bir sah-tekâr tarafından meşhur bir edib namına tasni' olunan, tamamen uydurulan ve 'ulûm akademiya'sının zabtûnâmesine dere edilen mektuplar

[*] « Spirite » lerce, ruhlarla insanlar arasında vasiata olan kimse demektir. Bunlar gayet asabî ve gayri tabi'î kimseler arasından seçilirler.

ve Becquerel tarafından tasdik edilen «Uranique» şua'larının tekattubu ve ma'hut Rayonn in hayali mevcudiyeti, bunların unutulmaz misalleridir.

Sahte «Autographe»[*] ların hikâyesi, hatırlatılmaktan müstağni olacak derecede ma'ruf dur. Ma'lûmdur, ki bu i'caz engiz sergüzeşt Daudet ye «Lâ yemut=L'Immortel» 'un vatanlı romanının esaslarını vermiştir.

Uranique şua'ların takattubunun hikâyesi de bir mümeyyiz vasfı ha'izdir : Becquerel 1895 de, Paul de St-Victor dan sonra Uranium un kendiliğinden tasa'udatını keşf ettikten sonra, bir nevi ' Phosphorescence [ya'ni phosphor şua'ı intişarı] karşısında bulunduğunu zan etti ve kendisine nazaren « bundan çıkan şua'ların, ziyanın şua'ları gibi inkisar, inhina ve takattub ettiğini sureti kat'iyyede isbat eden tecrübeler tertib etti ».

O zaman, L'Evolution de la Matière unvanlı kitabımda zikr edilen tecrübeler vasitasile yalnız benim çürüttüğüm, bu içtihad, üç sene Avrupanın bütün âlimleri tarafından kabul olundu ve Radio-aktif şua'ların keşfini hayli geciktirdi. Tekrardan fariğ elmadığım veç ile nihayet, o zemana kadar meçhul olan ve ziya ile hiç bir karabeti bulunmayan ve benim bilâhare beynezzerrat tuvan, **Energie intra-atomique** ismini verdiğim bir kuvvetin karşısında bulunulduğu teslim olundu.

İki sene bütün Fransız physique şinâslarının gördüklerine kani' ve kurbanı oldukları telkin za'il olduktan sonra tek bir def'a bile görmedikleri N şua'ı [Rayon N] mes'elesi daha ziyade ibret engizdir.

Tarihinin bütün tafsilatına girişmeksizin,

[*] Mü'ellif el yazısı.

şunu söylemekle iktifa edeceğim, ki N şu'a'ları-
nın muhayyel keşfi, Akademiya'î unvanları
kendisine büyük bir şükûh te'min eden bir
Professeur tarafından yapılmıştır. Mizacı pek
asabî olan bu Professeur, Avrupada ve ba hu-
sus Hindistanda bir çok def'a görülen ve telkin
edicinin bütün iddi'alarını şe'niyyetler olarak
kabul ettiren yüksek derecede bir telkin kabi-
liyyeti mahsusasına malikdi.

Bu veçh ile, ki (Ulûm Akademiyası)
tarafından murahhas olarak, beyanatının sıh-
hatını re'yel'ayn görmek üzere muhteri'in la-
boratoirına gönderilen «Physique»âlimi Mascart
bu garib bürsamın: ya'nî yalnız telkin edicinin
dimağında mevcud olan şu'a'lar mevcesinin
inhirafını ve tullünü ölçmek bürsamı nın kurbanı
oldu .

Bu büyük keşfin sahibini taltif için, Aka-
demiya, 50,000 fırânk verdi ve iki sene ,
Ulûm Akademiyasının zabtnâmelerinde
bu şu'a'ların, her gün daha ziyade i'caz enğiz
olan havassını şerh eden notlar mebzûlen gö-
rûldü. M. Jean Becquerel bu şu'a'ları Chloro-
formlamış [Chloroformé etmiş] olduğunu bildi-
riyordu; M. d'Arsonwal bu şu'a'lara da'ir heye-
canlı conferans lar yapıyordu , benim fazıl
muhibbim Emile Picard onun için uykusunu
kaçırıyordu .

Zaten bu şu'a'ların mevcudiyyeti , ancak ,
üzerine mün'akis olduğu mütefessir bir levha-
nın lem'asının hafif tahavvüllerile müşahade
olunuyordu. Bu şu'a'ları gördüklerini zan eden
âlimlerin telkin olunmak kabiliyyetlerini bir az
izah eden keyfiyyet budur .

N şu'a'larının muhteri'i tarafından bir men-
şur vasıtasile bu şu'a'ların mefruz inhirafı ken-
disine gösterilen bir ecnebî phisque şinâs ,
ma'serî tevehhümü birden bire imha etti. Men-
şur, karanlıkta, gizlice çekilüp alındığı halde,
N şu'a'larının muhteri'i , muhayyel şu'a'ların
sözde inhinalarını mesaha etmeye devam etti.

Tecrübe kat'ıyyülmüfâd idi. ve sonuncu oldu.
Çünkü bir çok kerreler N şu'a'larını görmüş olan
phisique şinâslardan hiç biri artık hiç bir def'a
tekrar görmeye muvaffak olamadı. Bu şu'a'lar

hakkında , Ulûm Akademiyasına notlar gönde-
rilmesi birden bire kesildi. İnanganlığın mümâ-
sil misallerini , ba husus tıb gibi nîm riyazî
[Demi-exacte] ilimlerde, çoğaltmak kolaydır.

* *

İ'tikadların tevellüdlerinin ve intişarlarının
umumi kanunlarını âtideki cümlelerde telhis
ede bilmiş olduğum kana'atındayım :

1 — Sırrî nin [Mystique in], « hissi » nin
[«Affectif» in] ve « aklı » nin [Rationnel in]
da'ireleri, da'ima ayırdır, bunlar tamamen mus-
takildirler ve yekdiğerleri üzerlerine te'sir icra
etmezler .

2 — İ'tikad da'iresine girer girmez ba'zı
meşhur âlimler şime'i tenkidi ga'ib edebilirler.

3 — Akidelerin - dinî ve siyasi akidelerin-
saçmalığı intişarlarına zarar veremez .

4 — Sırrî akideler, şükûh, telkin ve sirayet
vasıtalare te'essüs ederler. Bunların intişarında
mu'akale hiç bir rol oynamaz .

5 — Sırrî bir i'tikadın kabulü, **Polyeucte**
[*] de, olduğu veçh ile, hiç bir şey'ine muttali'
olmadığı bir dini, « görüyorum , biliyorum ,
inaniyorum. bana hidayet erişti » diye bağıra-
rak, birden bire kabul eden Pauline in ihtidâsı
gibi ekseriya ânî bir surette olur .

6 — Ba'zı kimseler, bütün telkinlerini şe'-
niyyetler , maddî hakikatlar imiş gibi , kabul
ettiren bir teshir kudretine malik bulunurlar.

7 — Lâ aletta'yin sırrî bir i'tikadın mü-
meyyiz vasfı , ne müşahededen, ne tecrübeden,
ne mu'akaleden müte'essir olmamak kabiliy-
yetidir.

8 — Bir telkinin yarattığı iman, ancak daha
kuvvetli bir telkin ile sarsıla bilir . O zaman ,
mu'tekid, aynı cinsden diğeri bir i'tikadı kabul
etmek için i'tikadını terk eder .

9 — Socialisme ve Communisme gibi ba'zı
siyasi i'tikadlar, bilhassa dinî i'tikadların bütün

[*] Polyeucte, meşhur P. Corneille in beş perdeli
ve en güzel eserlerinden khristiyan-şı'ar bir faci'asının
ve bu faci'anın en mühim şahsının ismidir . Polyeucte ,
en güzel bir şi'ir halesile muhatkmcihşe deü uzealmıştır.

seciyyelerine malik olarak, sür'atle iman ya - rattıklarından dolayı intişar ederler.

10 — Mu'tekid, imanını neşr etmek için şiddetli bir ihtiyac duyar ve imanının muzaf - feriiyetini te'min yolunda tereddüd etmeksizin hayatını ve başkalarının hayatlarını feda eder .

11 — Sırrî nevi'den bir hadisenin bir çok şahidler tarafından görülmesi bu hadisenin şe - niyyeti , ya'ni hakiki olduğu lehinde hiç bir şey isbat etmez . Şeytanı gördüklerine ve «Sabbat»da hazır bulduklarına binlerce insanın şehadeti hiç bir zaman şeytanın ve sahirin hakikaten mevcudiiyetine asla bir burhan teşkil etmemiştir .

12 — İ'tikadların sırrî menşe'i, bunları, sade içtihadlardan ayırır. İctihadlar, bir istintaç tar - zını kabul ile hasıl olur . Bu sebebledir, ki i'tikad üzerine te'sir ve nüfuzu olmayan tecrübe - içtihadları değiştirebilir .

13— İlâhlar ba'zı kerre helâk olurlar, fakat sırrî şime [Esprit mystique] nâ kabili tahrip kahr .

ÜÇÜNCÜ MEBHAS

ÖLÜLERLE DIRİLER ARASINDA ÇARPIŞMALAR

Kavmlerin hayatlarına istikamet ta'yin eden muhtelif 'unsurlar arasında, maddî ihtiyaçların ve sırrî te'sirlerin yanında, ölülerin hükümferma iradelerini zikr etmelidir.

Vaktile munhasıren dirilerin ruhunu tedkik eden Psychologia . gayri mer'î orduları cihana hâkim olan ve « Tarih » i idare eden ölülerin ruhunu da tedkika başlıyor.

Hakikati halde ölülerin ârâmgâhları mezar - hıklar değildir . Onlar bizde yaşamaya devam ederek ekser ef'alimizin hakiki hudavendleri - dirler. Serbestâne hareket ettiğimiz zaman , ekseriya onların iradelerin inkiyad ederiz .

Bu ölüler ordusu, kemali isabetle bir ırkın ruhu tesmiye olunan şey'i, ya'ni ölülerin teşkil ettikleri ma'seriyyet , mütecanis olduğu nis - betde kuvvetli olan ırk ruhun temsil eder.

Bu ruhun teşekkülü bir günün işi değildir.

Müsterek iradelere malik olan ve bina'en'aleyh mühim ahvalde aynı tarzda hareket eden ölü - ler vasıtasile bir ırkın tesbiti , 'umumiyyetle, 'asırlar ister .

Bir ırkın ruhu nasıl teşekkül eder ?

İstilâların yahud fütuhatın geliş güzel cem' ettiği bir insanlar kitlesi bir re'isin iradetile muvakkaten toplanmış sade bir ferdler yığının dan başka bir şey temsil etmez. Re'is ortadan çekilir çekilmez yahud şevket ve kudreti zayıf - lar zayıflamaz bu mecmu' dağılır.

Bir galebeliğin bir kavim olması için , Prus - ya da olduğu gibi şedid bir askerî inzıbat altına girmesi lâzımdır , yahud İngiltere de olduğu gibi asırlarca aynı an'analar, te'amül - ler ve itikadlar şebekesini kabul etmiş olmak gerektir .

İrkin Psychologia'î seciyyeleri kâfi derecede sabitleşince, veraset tarikile, teşrihi seciyye - lerin irsen intikalindeki intizam derecesile , bu seciyyeler batından batna, müntakil olur . Bidayeten kıvamsız , irtibatsız olan ferdler mecmu'u, o zaman ceddânî bir ruha malik olur ve bu ruh , bu mecmu'a'î efrada , aynı siret istikameti verir. [Artık bunlar harekât ve se - kenatlarında bir ve aynı istikamet ta'kib ederler].

İrkin zihni çatısını teşkil eden bu gayri şü - urî olan ceddânî ruh üzerine, muhitin, vakayi'in, terbiye ve sa'irenin te'sirile lâ yenkati' değişen şü'urlu ruhi ferdî vaz' olunur.

Bu ferdî ruh, ekseriya, denizin dalgaların - daki mütaharikliği arz eder , fakat mütakarrir ırklarda, bu irticaclar, ceddânî ruhun te'sirile tahdid olunur .

Ölülerin kendi Psychologiaları vardır : bu Psychologia, dirilerin Psychologiasından, ba'zı seciyyelerle, ez cümle, sabitliği ile, ayrılır .

Da'ima muhafazakâr olan ölüler , eğilmek bilmeyen hükümferma iradelere malikdirler.

Bunların fi'il ve te'sirleri , bilhassa, 'ırkın menafi'i, ya'ni dirilerin hayatı kadar ölülerin hayatı da, tehdiye ma'ruz olduğu vakit, tecelli eder . 1914 de birden bire beklenilmeyen bir seferberliğin karşısında bulunan bütün bir

kavmi, hududa koşmak için, her günkü menafi'ini terke mecbur eden, ölümler oldu.

Harb zuhuru halinde, «Grève» yapacağına yemin etmiş olan hiç bir socialist, hududa koştuktan imtina' etmedi. ne için? Hemen ita'at etmeleri, akli mülahaza ve muhakemelerinin semeresimi idi? asla. Bu ânî kararın yegâne menba'ı ölümlerin mükavemetsuz iradeleri oldu.

Ölümlerin kini müdhîştir. Kendileri gibi his etmeyen dirilere tahammül etmezler. İngiltere yi, İrlanda ya hürriyyet vermeye ve Avusturya kavimlerini ayrılmaya, inkısama mecbur etmiş olan ölümler ordusudur. Son muharebenin mebdelerinde ölümlerin rolü azim oldu.

Ölümlerin şevketi o kadar kuvvetlidir, ki ancak diğer ölümler ordularıyla tahrib olunabilir. Muhtelif ırktan ferdler tesalüb ettirildiği vakit dahi vaki' olan bu keyfiyyettir. Muhtelif menşeli ölümler uyuşmazlar, şu'urlu ruha mütezad ilcalar intiba' ettirirler. Bu sebeble, geniş mikyasda tesalübler ceddani ruhu sür'atle inhilâl ettirir. Mütezad mü'essirler arasında çalkanan melez bir millet, dümensiz, rüzgârların keyfine tabi' olarak giden bir gemiye benzer.

Bu principleleri tanımamış oldukları için İspanyollar müstemlekelerini gayb ettiler. Halbuki yerlilerle ihtilât etmeyen İngilizler kendi müstemlekelerini muhafaza ettiler.

Asırlardan beri tecrübelerin te'yid ettiği sabıkul'arz mutala'alar, bir çok Ricali Devletin bilmediği ve aşağıdaki tarzda ifade oluna bilen esasî bir kanuna, yeni politikanın esasî bir kanununa müncer olur:

Bir kavmin siyasi te'sisatı, bu kavmin hayatında pek zayıf bir rol iera eder. Bir kavmin mukadderatının istikametini, kendisine ister istemez kabul ettirilmek istenilen te'sisat [Kanunlar, Nizamlar] değil, ceddani ruhu ta'yin eder.

Bu düsturu te'yid için Tarihî mâ vaka'lardan zikr etmek lüzumsuz, faydasızdır. Aynı te'sisata tabi' komşular olan fakat muhtelif ırklardan müteşekkil bulunan memleketleri nazarı mutala'aya almak kâfidir. Amerikanın hali tamamen bu merkezdedir.

Amerika, biri birinden hemen tamamen ayrılmış iki büyük kıta'î berriyye teşkil eder: Anglo-Saxonlarla meskûn şimali Muttahide-i Amerika, yerli anasır ile az çok karışmış İspanyollarla meskûn cenubî Amerika.

Amerikanın Latin Cümhuriyyetleri, Muttahide-i Amerikanın aynı te'sisatı siyasiyyesini, tefrikı kuva, mes'ul nazırlar, parlamento, matbu'at hürriyyeti usullerini ya'ni Democrat şî'ar te'sisatın bütün bu cebbhesini[«Façade» ini] kabul etmiş oldukları halde hiç bir istikrare vasıl olamamışlardır. Şimdiye kadar şe'nî «Regime»leri, ya'ni hakiki şekli idareleri mutlakul'ınan diktatörlük kalmıştır.

Bu mutala'a ve müşahedelerden kolayca istintaç olunur, ki uzun bir mazi ile ruhu istikrar bulmuş olan kavimler ile bu istikrara henüz malik olmayan kavimler arasında büyük bir fark vardır.

Birinciler, ikinciler gibi şiddetli inkılablar geçire bilirler; fakat mazi ya'ni ölümlerin te'siri, der'akab hâkimiyetini tekrar eline alır. İntihabat tesadüfleri Socialistleri mevkı'ı iktidare getirdiği vakit İngilterenin hali tamamen bu merkezde oldu. Socialistlerin hükûmetleri, muhafazakârların hükûmetlerinden pek az farklı oldu.

Ölümlerinin ketibesi tarafından bir ırkın ruhuna istikrar verilmesi, ırka büyük bir kuvvet verir, fakat, bu ölümler fazla müteneffiz iseler, bir tevakkuf hattâ inkıraz sebebi olabilir. Mazisiz ve bina'en'aleyh mustakır ruhdan mahrum memleketler bütün tesadüflerin baziçesi ve ferdadan gayri emin oldukları gibi, fazla sabitleşmiş ya'ni muhafazakâr unsurları, fazla fe'al olan milletler dahi terekkiyyat hayyizi husule getirmekte ekseriya çok müşkülâta ma'ruz olurlar. Ekseriya gecikirler ve yeni ihtiyaçlara intibak etmeleri ba'zan anî inkılablar bahasına mal olur.

(Bitmedi)

(Müessis sahibi : Dr. AB. Djevdet)

Mes'ul imtiyaz Sahibi avukat İrfan Emin

[İsmail Hakkı matbaası]